

Titlul I. Aspecte introductive privind moștenirea în general

Capitolul I. Noțiuni introductive

Secțiunea 1. Noțiunea, sediul materiei dreptului succesoral, felurile moștenirii

§1. Noțiunea de moștenire

1. Codul civil în vigoare^[1] a optat pentru o **definiție legală** a noțiunii de moștenire. Astfel, conform art. 953 NCC, „Moștenirea este transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă”. Deși cuprinde o definiție succintă, articolul citat surprinde trăsăturile esențiale ale noțiunii de moștenire. Rezultă, așadar, că ceea ce se transmite printr-o moștenire este un patrimoniu ca ansamblu de drepturi și obligații, că moștenirea, ca modalitate de transmitere a patrimoniului, intervine numai în cazul unei persoane fizice și numai în situația decesului acesteia (fiind reglementate reguli speciale de transmitere a patrimoniului unei persoane juridice pentru cazul încetării existenței acesteia), precum și faptul că transmiterea patrimoniului se realizează către una sau mai multe persoane fizice sau persoane juridice în ființă ori chiar către stat.

Pentru desemnarea instituției pe care o analizăm, Codul civil a optat pentru folosirea cu precădere a termenului de moștenire și doar excepțional pentru sintagma de succesiune sau derivate ale acesteia^[2] (de exemplu, „reprezentare succesorală”, „cotă succesorală”, „rezervă succesorală”, „masă succesorală”, „opțiune succesorală”, „succesibil” etc.). În limbajul curent și chiar în cel juridic,

^[1] Noul Cod civil a fost adoptat prin Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, publicată în M. Of. nr. 511 din 24 iulie 2009, modificată și completată prin Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil (M. Of. nr. 409 din 10 iunie 2011) și republicată în M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011 și a intrat în vigoare la data de 1 octombrie 2011.

^[2] Vechiul Cod civil folosea pentru desemnarea instituției moștenirii și noțiunea de „ereditate”, iar pentru moștenitor pe cea de „eredee”.

noțiunea de moștenire și cea de succesiune sunt folosite ca sinonime, ceea ce nu este greșit, numai că între cele două noțiuni nu există o sinonimie perfectă, relația dintre ele fiind una dintre întreg și parte. Prin urmare, toate moștenirile sunt succesiuni, pe când nu toate succesiunile sunt moșteniri.

Rezultă că noțiunea de succesiune este susceptibilă de două înțelesuri. În **sens larg** (sens care include și excede noțiunii de moștenire), prin succesiune se înțelege transmisiunea unui patrimoniu ca întreg, a unei fracțiuni dintr-un patrimoniu sau a unui bun ori bunuri determinate de la o persoană fizică sau juridică la o altă persoană fizică sau juridică, atât prin acte juridice între vii (de exemplu, în baza contractului de vânzare-cumpărare încheiat între părți, cumpărătorul este un succesor în drepturi și, în anumite privințe, chiar în obligații al vânzătorului, dar nu și un moștenitor al acestuia), cât și prin acte juridice pentru cauză de moarte^[1].

În **sens restrâns** (sens egal ca încărcătură terminologică noțiunii de moștenire), prin succesiune se înțelege transmisiunea unui patrimoniu ca întreg, a unei fracțiuni dintr-un patrimoniu sau a unui bun ori bunuri determinate de la o persoană fizică decedată către una sau mai multe persoane fizice sau juridice în ființă sau către stat. Acesta este și sensul avut în vedere de art. 953 NCC.

Sintagma de moștenire desemnează atât transmisiunea patrimoniului, a unei fracțiuni a acestuia sau a unui bun ori bunuri determinate dintr-un patrimoniu, cât și patrimoniul în sine care se transmite (obiectul acestei transmisiuni)^[2]. Din punct de vedere al dreptului succesoral, patrimoniul care se transmite prin moștenire poartă denumirea de patrimoniu succesoral sau masă succesorală.

2. Persoana fizică decedată al cărei patrimoniu se transmite prin moștenire se numește *de cuius* (abreviere a sintagmei latine *is de cuius successione agitur* – cel despre a cărui moștenire este vorba). Pentru desemnarea ei, Codul civil a preferat noțiunea, deloc fericită, de „defunct”. În același sens se folosește frecvent și termenul de „autor”. Sintagma *de cuius* se folosește în cazul moș-

[1] M. ELIESCU, *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul RSR*, Ed. Academiei, București, 1966.

[2] A se vedea, în acest sens, D. ALEXANDRESCO, *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român*, tom. III, partea a II-a, *Moștenirile ab intestat*, Atelierele Grafice „Socec & Co”, București, 1912, p. 34-35; FR. DEAK, *Tratat de drept succesoral*, Ed. Universul Juridic, București, 2002, p. 5-6; D. CHIRICĂ, *Drept civil. Succesiuni și testamente*, Ed. Rosetti, București, 2003, p. 26.

tenirii legale, dar se poate folosi și în cazul moștenirii testamentare. În această din urmă situație, persoana al cărei patrimoniu se transmite se numește și **testator**.

Persoanele care primesc patrimoniul succesoral poartă denumirea de **moștenitori** sau **succesori** (se mai utilizează și noțiunea de urmași sau erezi). În cazul moștenirii testamentare, cel care primește poartă și denumirea de **legatar**.

Codul civil în vigoare utilizează și sintagma de **succesibil** pentru a desemna „persoana care îndeplinește condițiile prevăzute de lege pentru a moșteni, dar care nu și-a exercitat încă dreptul de opțiune succesorală” – art. 1100 alin. (2) NCC. A nu se înțelege din această prevedere legală că succesibilul reprezintă o categorie aparte de moștenitori, ci doar că legiuitorul a urmărit să evidențieze situația intermediară a persoanei care are dreptul să moștenească, dar care încă nu și-a exprimat opțiunea în sensul acceptării moștenirii [caz în care i se consolidează retroactiv calitatea de moștenitor – art. 1114 alin. (1) NCC] sau renunțării la moștenire [situație în care este considerat că nu a avut niciodată calitatea de moștenitor – art. 1121 alin. (1) NCC]. Considerăm că nu este greșită utilizarea și a noțiunii de moștenitor sau succesori din prima clipă după deschiderea succesiunii.

§2. Sediul materiei dreptului succesoral

3. Moștenirea este reglementată de Codul civil în Cartea a IV-a, intitulată „Despre moștenire și liberalități”, Titlul I – „Dispoziții referitoare la moștenire în general” (art. 953-962), Titlul II – „Moștenirea legală” (art. 963-983); Titlul III – „Liberalitățile” (art. 984-1099) și Titlul IV – „Transmisiunea și partajul moștenirii” (art. 1100-1163).

De asemenea, moștenirea ca modalitate de transmitere a proprietății, este enumerată de art. 557 alin. (1) NCC: „Dreptul de proprietate se poate dobândi, în condițiile legii, prin convenție, **prin moștenire legală sau testamentară (...)**” (s.n.).

Dispoziții conexe moștenirii sunt cuprinse și în Legea nr. 36/1995 a notarilor publici și a activității notariale, republicată^[1], în art. 69-85 care reglementează procedura succesorală notarială.

Dreptul la moștenire este consacrat și garantat de art. 46 din Constituția României (art. 46 este inserat în Capitolul II din Constituție, intitulat „Drepturile și libertățile fundamentale”).

[1] M. Of. nr. 732 din 18 octombrie 2011.

Codul civil fiind recent intrat în vigoare, va exista o perioadă tranzitorie în care se vor aplica în paralel ambele Coduri civile (Codul civil din 1864 și Codul civil din 2009). Pentru rezolvarea problemei **aplicabilității în timp a noului Cod civil în materie succesorală**, devin incidente dispozițiile art. 91-98 din Legea nr. 71/2011^[1]. Potrivit art. 91 din Legea nr. 71/2011, moștenirile deschise înainte de intrarea în vigoare a noului Cod civil sunt supuse legii în vigoare la data deschiderii moștenirii (Codul civil din 1864 și Legea nr. 319/1944 privind dreptul de moștenire al soțului supraviețuitor).

§3. Felurile moștenirii

4. În funcție de izvorul vocației succesorale a celor care vin să culeagă moștenirea, Codul civil reglementează două forme de moștenire: moștenirea legală și moștenirea testamentară. Astfel, potrivit art. 955 alin. (1) NCC, „Patrimoniul defunctului se transmite **prin moștenire legală**, în măsura în care cel care lasă moștenirea nu a dispus altfel **prin testament**”^[2] (s.n.).

3.1. Moștenirea legală

5. Moștenirea este legală^[3] atunci când transmiterea patrimoniului succesoral se realizează în temeiul legii, la persoanele, în ordinea și în cotele strict determinate prin lege. Moștenirea legală mai este cunoscută și sub denumirea de moștenire *ab intestat* (moștenire fără testament)^[4].

Din dispozițiilor art. 955 alin. (1) NCC rezultă că moștenirea este legală atunci când și în măsura în care cel care lasă moște-

[1] Legea pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil, publicată în M. Of. nr. 409 din 10 iunie 2011, modificată și completată prin O.U.G. nr. 79/2011 pentru reglementarea unor măsuri necesare intrării în vigoare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil (M. Of. nr. 696 din 30 septembrie 2011).

[2] În același sens dispune și art. 720 alin. (1) C. civ. italian: „*La successione si devolve per lege o per testamento*”.

[3] În literatura juridică s-a afirmat că moștenirea legală este „modul de transmitere cel mai natural al patrimoniului unui defunct” – a se vedea, în acest sens, C. HAMANGIU, I. ROSETTI-BĂLĂNESCU, AL. BĂICOIANU, *Tratat de drept civil român*, vol. III, Ed. All Beck, București, 1998, p. 223.

[4] În dreptul roman, a muri fără a lasă testament era o mare dezonoare; pentru detalii, a se vedea D. ALEXANDRESCO, *Principiile dreptului civil român*, vol. II, București, 1926, p. 19.

nirea nu a dispus, în timpul vieții, de patrimoniul său prin testament în favoarea uneia sau mai multor persoane. Deși art. 955 se referă doar la situația în care nu s-a dispus „altfel prin testament”, vom fi în prezența moștenirii legale și în situația în care s-a dispus prin testament, numai că legatele testamentare nu epuizează întreaga masă succesorală (vom vorbi despre moștenire legală numai pentru ceea ce depășește valoarea legatelor) sau, deși epuizează întreaga masă succesorală, legatele nu pot fi executate, întrucât sunt ineficace. De asemenea, moștenirea va fi una legală și în situația în care s-a dispus prin testament, însă cu privire la alte aspecte, și nu cu privire la patrimoniul succesoral (cu alte cuvinte, testamentul nu cuprinde legale).

În situația în care s-a dispus de patrimoniul succesoral prin legate testamentare care pot fi executate, însă acestea afectează rezerva succesorală a moștenitorilor rezervatari, precum și atunci când testatorul a făcut dezmoșteniri directe, iar cei îndepărtați de la moștenire sunt moștenitori rezervatari, în ambele cazuri moștenitorii rezervatari vor avea dreptul să vină la moștenire împotriva voinței testatorului și să culeagă o cotă din moștenire cu titlu de rezervă succesorală (rezerva succesorală se va împărți potrivit regulilor stabilite de lege între moștenitorii legali rezervatari, în ordinea și în cotele care le revin).

Moștenitorii legali sunt moștenitori universali, deci care au vocație la întreaga masă succesorală. Ei păstrează calitatea de moștenitori universali chiar și în ipoteza în care, existând mai mulți moștenitori legali, în concret fiecare dobândește câte o cotă-parte.

În ceea ce privește rezerva succesorală, fiind o parte a moștenirii, ea se va culege numai cu titlu universal, moștenitorii legali rezervatari având vocație doar la o fracțiune din masa succesorală.

Așa cum s-a afirmat în literatura juridică, moștenitorii legali nu pot avea vocație succesorală cu titlu particular, doar la un anumit bun sau la anumite bunuri privite individual din patrimoniul succesoral^[1].

Față de cele afirmate mai sus și având în vedere modalitatea de reglementare, putem conchide că **moștenirea legală constituie regula în dreptul nostru succesoral**, iar moștenirea testamentară excepția.

[1] FR. DEAK, *op. cit.*, p. 8; D. MACOVEI, I.E. CADARIU, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Junimea, Iași, 2005, p. 12.

3.2. Moștenirea testamentară

6. Moștenirea este testamentară atunci când transmiterea patrimoniului succesoral se realizează în temeiul voinței testatorului, la persoanele desemnate de către acesta prin testament.

Așa cum menționam anterior, persoana care dispune prin testament poartă denumirea de **testator**, persoana care primește prin testament pe cea de **legatar**, iar clauza testamentară prin care se dispune cu privire la patrimoniul succesoral se numește **legat**.

Din punct de vedere al întinderii obiectului său, legatul poate fi universal (caz în care conferă legatarului vocație la întreaga masă succesorală), cu titlu universal (conferă legatarului vocație doar la o fracțiune din masa succesorală) sau cu titlu particular (legatarul dobândește vocație doar la un anumit bun sau la anumite bunuri determinate din masa succesorală).

3.3. Coexistența moștenirii legale cu moștenirea testamentară

7. Potrivit art. 955 alin. (2) NCC, patrimoniul succesoral se poate transmite prin moștenire testamentară pentru ceea ce s-a dispus prin testament și prin moștenire legală pentru diferența necuprinsă în testament sau pentru partea cuprinsă în testament, dar care nu poate fi executată sau a fost redusă. Rezultă, așadar, că **cele două forme de moștenire nu se exclud reciproc, ci pot să coexiste**.

De exemplu, *de cuius* a făcut un testament prin care a lăsat toate bunurile sale mobile unui anumit legatar (legat cu titlu universal), iar unul dintre bunurile imobile unei alte persoane (legat cu titlu particular), iar cele două legate luate împreună nu epuizează întreaga masă succesorală. În această situație, moștenirea va fi testamentară pentru ceea ce este cuprins în cele două legate și legală pentru diferență. Menționăm că moștenirea va fi testamentară numai în limita legatelor care pot fi executate în mod concret, deci nu sunt ineficace. Dacă, în exemplul luat, unul dintre legatari renunță la legat (iar testatorul nu a dispus altfel printr-o substituție vulgară), partea de moștenire cuprinsă în legatul ineficace se va cumula cu diferența de care nu s-a dispus și se va împărți potrivit regulilor moștenirii legale.

De asemenea, în cazul în care *de cuius* a făcut un testament prin care a dispus de unicul bun imobil pe care îl avea în proprie-

tate (legat cu titlu particular, dar care epuizează întreaga masă succesorală) și există moștenitori rezervatari, iar aceștia solicită reducțiunea legatului excesiv, moștenirea va fi testamentară în limita cotității disponibile și legală în limita rezervei succesoriale. Dacă, în acest ultim exemplu, nu ar exista moștenitori rezervatari sau ar exista, dar nu ar cere reducțiunea, moștenirea ar fi doar testamentară. Rezultă, prin urmare, că moștenirea testamentară poate să înlăture moștenirea legală, dar numai dacă legatele testamentare făcute de către *de cuius* epuizează întreaga masă succesorală și nu există moștenitori rezervatari sau, deși există, nu solicită reducțiunea legatelor excesive^[1].

3.4. Coexistența calității de moștenitor legal cu cea de moștenitor testamentar

8. Este posibil ca, în cazuri practice, aceeași persoană să cumuleze la aceeași moștenire atât calitatea de moștenitor legal, cât și pe cea de moștenitor testamentar. De exemplu, *de cuius* gratifică printr-un legat testamentar cu titlu particular pe unul dintre moștenitorii săi legali. Dacă acest legat nu epuizează întreaga masă succesorală, iar moștenitorul legal are și vocație concretă la moștenire, în baza legii, la diferența de care nu s-a dispus, acesta va veni în calitate de moștenitor testamentar și va culege legatul, precum și în calitate de moștenitor legal și va culege o cotă-parte din ceea ce mai rămâne.

În cazul în care moștenitorul cumulează cele două calități, de moștenitor legal și de moștenitor testamentar, el are pentru fiecare dintre ele un **drept de opțiune distinct**, putând să opteze diferit: să accepte legatul și să renunțe la moștenirea legală sau invers [art. 1102 alin. (1) și (2) teza I NCC]. Totuși, dacă, deși nu a fost încălcată rezerva, din testament rezultă că defunctul a dorit să diminueze cota care i s-ar fi convenit legatarului ca moștenitor legal, acesta din urmă poate opta doar ca legatar [art. 1102 alin. (2) teza a II-a NCC].

[1] L. STĂNCIULESCU, *Curs de drept civil. Succesiuni*, ed. revăzută, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 20.

§4. Implicațiile convenției matrimoniale asupra dreptului succesoral

9. Adoptând concepția monistă de reglementare a raporturilor de drept privat, noul Cod civil, intrat în vigoare la data de 1 octombrie 2011, inserează în cuprinsul dispozițiilor sale și prevederi specifice raporturilor de familie^[1]. Una dintre modificările salutare ale noului Cod civil^[2] este posibilitatea pentru viitorii soți de a încheia, fie anterior căsătoriei, fie în timpul căsătoriei, o convenție matrimonială prin care să aleagă regimul matrimonial aplicabil bunurilor dobândite atât în comun, cât și separat de către fiecare dintre ei.

Convenția matrimonială este actul juridic prin care viitorii soți stabilesc regimul matrimonial aplicabil, în principiu, pe toată durata căsătoriei sau prin care modifică regimul matrimonial sub care s-au căsătorit^[3]. Prin urmare, convenția matrimonială se poate încheia fie de către viitorii soți înainte de a se căsători, pentru a-și alege regimul matrimonial aplicabil [caz în care convenția își va produce efectele de la data încheierii căsătoriei – art. 330 alin. (2) NCC], fie în timpul căsătoriei, pentru a modifica regimul matrimonial sub care s-au căsătorit [caz în care convenția produce efecte de la data stabilită de soți sau, în lipsă, de la data încheierii ei – art. 330 alin. (3) NCC]. Sub sancțiunea nulității absolute, convenția matrimonială trebuie încheiată prin **înscriș autentificat de către notarul public**.

^[1] La data intrării în vigoare a Codului civil (1 octombrie 2011) au fost abrogate expres dispozițiile cuprinse în Codul familiei adoptat în anul 1954, toate relațiile de familie fiind integrate în Codul civil și reglementate prin dispozițiile Cărtii a II-a, intitulată „Despre familie” (art. 258-534).

^[2] Convenția matrimonială nu este însă nouă în dreptul românesc, ea a fost reglementată și de Codul civil de la 1864 prin art. 1223-1293 referitoare la contractul de căsătorie și drepturile soților legate de acest contract. Aceste dispoziții legale și-au încetat aplicabilitatea la data de 1 februarie 1954, odată cu intrarea în vigoare a Codului familiei. Sub reglementarea Codului familiei a existat un regim matrimonial unic, imutabil și obligatoriu, și anume regimul comunității legale de bunuri, potrivit căruia bunurile dobândite în timpul căsătoriei erau, cu anumite excepții, bunuri comune ale soților.

^[3] În legătură cu definiția convenției matrimoniale, a se vedea C. HAMANGIU, I. ROSETTI-BĂLĂNESCU, AL. BĂICOIANU, *op. cit.*, vol. III, p. 4; C.M. CRĂCIUNESCU, *Regimuri matrimoniale*, Ed. All Beck, București, 2000, p. 11; P. VASILESCU, *Regimuri matrimoniale. Partea generală*, ed. a 2-a revăzută, Ed. Universul Juridic, București, 2009, p. 203; M. AVRAM, C. NICOLESCU, *Regimuri matrimoniale*, Ed. Hamangiu, București, 2010, p. 66.

Potrivit art. 312 NCC, „Viitorii soți pot alege ca regim matrimonial: comunitatea legală, separația de bunuri sau comunitatea convențională”. Trebuie precizat că regimul comunității legale reprezintă dreptul comun, fiind aplicabil ori de câte ori viitorii soți nu au încheiat convenție matrimonială prin care să opteze pentru un alt regim matrimonial aplicabil. În acest sens sunt și dispozițiile art. 329 NCC, potrivit cărora „Alegerea unui alt regim matrimonial decât cel al comunității legale se poate face prin încheierea unei convenții matrimoniale”. Din această dispoziție legală rezultă că, pentru aplicarea regimului comunității legale, nu este necesară, în principiu, încheierea unei convenții matrimoniale. Apreciem însă că dispozițiile Codului civil nu interzic și nu înlătură posibilitatea pentru viitorii soții de a încheia convenție matrimonială prin care să opteze expres pentru regimul comunității legale.

Prin urmare, noul Cod civil deschide perspectiva existenței a **trei regimuri matrimoniale distincte** cu efecte diferite (menționăm că noul Cod civil cuprinde și dispoziții primare, generale, aplicabile tuturor celor trei regimuri matrimoniale și de la care nu se poate deroga prin convenția părților – art. 312-338).

În cazul aplicabilității **regimului comunității legale**, bunurile dobândite în timpul acestui regim de oricare dintre soți sunt, de la data dobândirii (cu anumite excepții – a se vedea art. 340 NCC), **bunuri comune în devălmășie** ale soților (art. 339 NCC).

Dacă se optează pentru **regimul separației de bunuri**, fiecare dintre soți este proprietar exclusiv în privința bunurilor dobândite înainte încheierii căsătoriei, precum și a celor pe care le dobândește în nume propriu după această dată (art. 360 NCC). Potrivit art. 362 NCC, soții pot, și sub acest regim, să dobândească bunuri comune, numai că de această dată **comunitatea va fi una pe cote-părți**.

În fine, soții pot să opteze și pentru o a treia variantă, și anume **comunitatea convențională de bunuri**. Într-o asemenea situație, prin convenție matrimonială, viitorii soți pot fie să introducă în comunitate, în tot sau în parte, bunurile dobândite sau datorile proprii născute înainte ori după încheierea căsătoriei [cu excepția bunurilor prevăzute la art. 340 lit. b) și c) NCC], fie să restrângă comunitatea la bunurile sau datorile anume determinate în convenția matrimonială, indiferent dacă sunt dobândite ori născute înainte sau în timpul căsătoriei [cu excepția obligațiilor prevăzute de art. 351 lit. c) NCC], fie și una și alta [art. 367 lit. a) și b) NCC]. Având în vedere dispozițiile art. 368 NCC și dacă, prin convenție matrimonială, nu s-a prevăzut altceva, apreciem că bunurile sta-

bilite de către soți ca fiind comune sub acest regim sunt **bunuri comune în devălmășie**.

10. Aplicarea în timpul căsătoriei a unui anumit regim matrimonial, în măsura în care acesta nu a fost lichidat anterior deschiderii succesiunii, va avea implicații și asupra dreptului succesoral, știut fiind faptul că anterior partajului succesoral trebuie **lichidată comunitatea de bunuri a soților**, întrucât în patrimoniul succesoral al soțului decedat vor intra numai bunurile proprii ale acestuia și o parte dintre bunurile comune ale soților.

Astfel, în cazul regimului comunității legale, lichidarea comunității de bunuri ale soților se va face potrivit dispozițiilor art. 357 NCC, determinându-se cota-parte care revine fiecăruia dintre soți, pe baza contribuției sale atât la dobândirea bunurilor comune, cât și la îndeplinirea obligațiilor comune. Teza finală a alin. (2) al acestui articol instituie o **prezumție relativă de egalitate de contribuții**, care poate fi răsturnată prin proba contrară. În cazul acestui regim, bunurile proprii ale fiecăruia dintre soți intră exclusiv în lotul acestuia [art. 357 alin. (1) NCC]. Așa fiind, în masa succesorală a soțului predecedat vor intra toate bunurile sale proprii și cota din bunurile comune, stabilită conform regulilor de mai sus (regulă, de altfel, existentă și anterior intrării în vigoare a noului Cod civil).

Dacă soții au optat pentru regimul separației de patrimonii, în principiu, ei nu au bunuri comune. Dacă totuși dobândesc bunuri în coproprietate, regulile aplicabile vor fi cele de la coproprietatea pe cote-părți, și nu de la coproprietatea în devălmășie, ca în cazul anterior. Cele două patrimonii ale soților fiind separate, în masa succesorală a soțului predecedat vor intra numai bunurile sale proprii. În cazul în care soții au dobândit și bunuri comune, în masa succesorală a soțului predecedat va intra și o parte dintre bunurile comune corespunzătoare cotei sale de contribuție. În privința dovedirii calității de bun propriu sau de bun comun al soților, se vor aplica dispozițiile art. 361-362 NCC, care prevăd necesitatea întocmirii de către notarul public a unui **inventar al bunurilor mobile**.

Cu toate că, potrivit acestui regim, cele două patrimonii sunt, în aparență, independente, viața în comun a soților în timpul căsătoriei va determina și în acest caz o confuziune patrimonială mai mare sau mai mică între cei doi soți, care va ridica problema practică a determinării legăturilor patrimoniale care au luat naștere. Întrucât Codul civil nu cuprinde nicio prevedere expresă sau

implicită în acest sens, izvorul legăturilor patrimoniale dintre soți va trebui căutat în alte instituții civile (de exemplu, îmbogățirea fără justă cauză).

În cazul regimului comunității convenționale, regulile lichidării și partajului comunității pot să fie stabilite de comun acord de către soți prin convenție matrimonială [art. 367 lit. e) NCC], caz în care în masa succesorală a soțului precedat vor intra bunurile proprii și acea parte din bunurile comune determinată potrivit voinței soților. Dacă în convenția matrimonială nu s-a prevăzut nicio regulă de lichidare și partajare a comunității, se vor aplica dispozițiile legale reglementate de Codul civil în materia regimului comunității legale.

În toate cazurile trebuie avute însă în vedere și dispozițiile imperative ale art. 332 alin. (2) NCC, care prevăd că **prin convenție matrimonială nu se poate aduce atingere devoluțiunii succesoriale legale.**

11. O altă interferență între convenția matrimonială și dreptul succesoral va interveni în măsura în care în convenția matrimonială părțile vor insera așa-numita **clauză de preciput**, pe care o vom trata însă într-o secțiune ulterioară în cadrul drepturilor succesoriale ale soțului supraviețuitor^[1].

Secțiunea a 2-a. Caracterele juridice ale transmisiunii moștenirii

§1. Caracterul *mortis causa*

12. Potrivit art. 953 NCC, „moștenirea este transmiterea patrimoniului unei persoane fizice **decedate** către una sau mai multe persoane în ființă” (s.n.), iar conform art. 954 alin. (1), „moștenirea unei persoane se deschide **în momentul decesului** acesteia” (s.n.).

Din dispozițiile legale citate rezultă că elementul declanșator al transmisiunii patrimoniului succesoral este **încetarea din viață a unei persoane fizice**, fără să aibă relevanță dacă este vorba despre o moarte fizic constatată sau de o moarte declarată prin hotărâre judecătorească.

[1] A se vedea *infra*, titlul al II-lea, capitolul al II-lea, secțiunea 1, §3.

Potrivit art. 1114 alin. (1) NCC, transmisiunea patrimoniului succesoral are loc **de plin drept la data deschiderii succesiunii**.

Elementul distinctiv al transmisiunii succesorală față de transmisiunea între vii îl constituie, așadar, faptul morții persoanei fizice^[1]. Spre deosebire de transmisiunea *mortis causa*, transmisiunea *inter vivos* se poate realiza atât între persoane fizice între ele sau persoane juridice între ele, cât și între persoane fizice și persoane juridice, acestea trebuind obligatoriu să fie în ființă la data la care intervine. Transmisiunea *mortis causa* este guvernată de regulile specifice ale dreptului succesoral, pe când transmisiunea *inter vivos* este supusă regulilor dreptului obligațional.

De asemenea, transmisiunea *mortis causa* nu poate opera în cazul încetării existenței unei persoane juridice, în această situație existând reguli speciale de transmitere a patrimoniului. În schimb, persoana juridică poate să aibă calitatea de legatar, situație în care, ca beneficiară a unui patrimoniu succesoral sau a unei cote-părți din acesta, este supusă regulilor speciale din materie succesorală. La fel și statul este supus normelor care guvernează transmisiunea succesorală în calitate de moștenitor legal sau testamentar.

§2. Caracterul universal

13. Transmisiunea moștenirii are ca obiect patrimoniul persoanei fizice decedate, în integralitate sau o fracțiune a acestuia, patrimoniu ca ansamblu de drepturi și obligații cu conținut economic evaluabil în bani care au aparținut lui *de cuius*^[2]. Prin urmare, transmisiunea moștenirii vizează o universalitate juridică, cu excepția legatului cu titlu particular, care are ca obiect un anumit bun sau anumite bunuri determinate. Prin moștenire nu se pot

[1] E. SAFTA-ROMANO, *Dreptul de moștenire în România. Doctrină și jurisprudență*, vol. I, Ed. Graphix, Iași, 1995, p. 28; AL. BACACI, GH. COMĂNIȚĂ, *Drept civil. Succesiunile*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 4; V. STOICA, *Dreptul la moștenire*, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 19; I. GENOIU, *Drept succesoral*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 8; D. CHIRICĂ, *op. cit.*, p. 29-30.

[2] Într-o speță s-a decis că, întrucât moștenitorii universali și cu titlu universal preiau patrimoniul celui pe care îl moștenesc, așa cum acesta a existat în momentul deschiderii succesiunii, „cu drepturile și obligațiile respective”, ei sunt obligați să respecte și puterea lucrului judecat, în sensul că nu mai pot „repune în discuție, printr-o altă acțiune, un drept care a fost recunoscut persoanei pe care o moștenesc sau care nu a mai existat în patrimoniul acesteia, ei fiind obligați să respecte o asemenea hotărâre” – Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 400/1984, în C.D. 1984, p. 132-133.

transmite drepturile și obligațiile personale nepatrimoniale, acestea fiind strâns legate de persoana titularului și, în consecință, se sting la decesul acestuia. De asemenea, nu se transmit prin moștenire drepturile patrimoniale care au caracter viager sau care sunt contractate sau născute din lege în considerarea persoanei titularului și care se sting la decesul acestuia (de exemplu, dreptul de uzufruct, de uz, dreptul temporar de abitație al soțului supraviețuitor, creanța de întreținere, de rentă viageră, dreptul la pensie).

Sub aspectul obiectului ei, transmisiunea moștenirii se deosebește de transmisiunea prin acte între vii. Astfel, în primul caz, obiectul îl constituie **o universalitate juridică**, pe când în cel de-al doilea caz obiectul transmisiunii îl constituie un bun specific determinat fără nicio datorie aferentă acestuia, cu excepția sarcinilor reale, care sunt opozabile tuturor.

Tot sub aspectul obiectului, cele două transmisiuni se deosebesc și prin aceea că **printr-o moștenire se pot transmite și obligații** ca latură componentă a patrimoniului succesoral, pe când prin acte între vii se pot transmite, în principiu, drepturi (cesiunea de creanță), nu și obligații. Totuși, Codul civil în vigoare reglementează prin art. 1315-1320 cesiunea contractului, prin care o parte poate să își substituie un terț în raporturile născute dintr-un contract, dar numai dacă prestațiile nu au fost încă integral executate, iar cealaltă parte consimte la aceasta. Prin urmare, prin cedarea contractului, cesionarul transmite nu numai drepturile născute în persoana sa din încheierea validă a contractului, ci și obligațiile asumate. Spre deosebire de transmisiunea moștenirii, care este una universală, în cazul cesiunii contractului cesionarea drepturilor și obligațiilor aferente se face cu titlu particular, întrucât transmisiunea prin acte între vii nu poate avea ca obiect un patrimoniu.

O altă deosebire între cele două forme de transmisiune constă în faptul că, spre deosebire de transmisiunea *inter vivos*, **drepturile reale dobândite de către moștenitori nu sunt supuse formalității înscrierii în cartea funciară** [art. 887 alin. (1) NCC]. Rațiunea constă în aceea că moștenitorii sunt considerați continuatori ai personalității lui *de cuius*. Totuși, ei nu vor putea dispune prin cartea funciară de drepturile astfel dobândite decât după ce s-a făcut în prealabil înscrierea [art. 887 alin. (3) NCC].

Transmisiunea moștenirii are caracter universal nu numai în ipoteza în care moștenitorii au vocație universală la moștenire (de exemplu, sunt moștenitori legali sau legatari universali), ci și în situația în care aceștia au vocație cu titlu universal.

§3. Caracterul unitar

14. Caracterul unitar al transmisiunii moștenirii este o consecință a faptului că patrimoniul lui *de cuius* care se transmite prin succesiune este privit ca un tot unitar, ca o **masă juridică de drepturi și obligații**. Patrimoniul care se transmite fiind privit în mod unitar, fără a se face distincție între bunurile care îl compun ori între drepturile și obligațiile din alcătuirea sa în raport de natura și originea lor^[1], rezultă că transmisiunea moștenirii va fi guvernată de aceleași norme juridice.

Caracterul unitar al transmisiunii succesoriale se menține și în ipoteza în care *de cuius* a dispus prin legate testamentare de o parte a patrimoniului său, iar restul patrimoniului se deferă potrivit regulilor moștenirii legale. După cum am precizat anterior, cele două forme de moștenire pot să coexiste, fără a vorbi, în această situație, de vreo derogare de la caracterul unitar al transmisiunii moștenirii^[2].

De la regula caracterului unitar al transmisiunii succesoriale există și o serie de **excepții**, când cu privire la aceeași transmisiune succesorală se aplică concomitent două acte normative. Astfel:

a) **drepturile salariale** convenite salariatului până la data decesului și neîncasate de către acesta anterior acestei date se cuvin, în ordine, soțului supraviețuitor, copiilor majori ai defunctului sau părinților acestuia (art. 167 C. muncii^[3]). În cazul în care nu există niciuna dintre aceste categorii de persoane, drepturile salariale se vor plăti altor moștenitori, în condițiile dreptului comun.

Din dispozițiile legale menționate mai sus rezultă că drepturile salariale convenite salariatului anterior decesului se vor plăti soțului supraviețuitor, copiilor majori sau părinților într-o altă ordine decât cea prevăzută de Codul civil, indiferent dacă aceștia, în concret, vin sau nu la moștenire (de exemplu, renunță la moștenire) și fără ca aceștia să fie obligați să prezinte certificatul de moștenitor. Doar în absența vreunui dintre acești moștenitori devin incidente dispozițiile de drept comun (ale Codului civil) în ceea ce privește ordinea de chemare la moștenire.

^[1] R. PETRESCU, *Drept succesoral. Moștenirea. Devoluțiunea și împărțea*, Ed. Oscar Print, București, 1997, p. 18; D. MACOVEI, I.E. CADARIU, *op. cit.*, p. 17.

^[2] A se vedea, în acest sens, și L. STĂNCIULESCU, *Drept civil. Contracte și succesiuni*, ed. a 4-a, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 367.

^[3] Legea nr. 53/2003, republicată (M. Of. nr. 345 din 18 mai 2011).

Deși Codul muncii nu prevede, considerăm că aceeași regulă excepțională se aplică și în ceea ce privește **indemnizația de concediu** cuvenită salariatului și neîncasată de către acesta anterior decesului;

b) **pensia și/sau drepturile restante de pensie** cuvenite pe luna în care a intervenit decesul și neîncasate de către pensionar se plătesc soțului supraviețuitor, copiilor, părinților sau, în lipsa acestora, celorlalți moștenitori, în condițiile dreptului comun [art. 120 alin. (1) din Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice].

Menționăm că, anterior intrării în vigoare a noului Cod civil, existau și alte excepții de la caracterul unitar al transmisiunii succesoriale, care însă au fost înlăturate ca urmare a codificării realizate de noul cod, care reunește dispoziții ce anterior erau cuprinse în norme speciale (de exemplu, dreptul special al soțului supraviețuitor, atunci când nu vine în concurs la moștenire cu descendenții, de a culege mobilierul și bunurile aparținând gospodăriei casnice, drept care anterior intrării în vigoare a noului Cod civil era reglementat de art. 5 din Legea nr. 319/1944; succesiunile cu element de extraneitate).

§4. Caracterul indivizibil

15. Caracterul indivizibil al transmisiunii moștenirii decurge din caracterul unitar și indivizibil al patrimoniului succesoral și se traduce prin **indivizibilitatea actului de opțiune succesorală**. Așa fiind, acceptarea sau renunțarea la moștenire trebuie să vizeze întreaga cotă-parte care se cuvine moștenitorului; nu se va putea face o acceptare sau o renunțare parțială la moștenire^[1].

Acest caracter al transmisiunii succesoriale explică **dreptul de acrescământ** care operează în situația în care unul sau mai mulți moștenitori renunță la moștenire sau sunt nedemni, precum și în cazul ineficacității unor legate instituite de către *de cuius*. În aceste situații, partea moștenitorului renunțător sau nedemn, precum și legatul ineficace vor profita de moștenitorilor acceptanți a căror vocație era înlăturată sau diminuată sau care erau ținuți să execute legatul.

Având în vedere caracterul indivizibil al patrimoniului succesoral, acesta se transmite către moștenitori nefracționat și se men-

[1] A se vedea și O. RĂDULESCU, P. ROSENBERG, A. RĂDULESCU, *Dovada calității de moștenitor*, în Dreptul nr. 4/2002, p. 101.

ține în această stare până la momentul efectuării partajului, cu excepția cazului în care *de cuius* a făcut prin testament o **împărteală de ascendent**^[1].

De la caracterul indivizibil al transmisiunii moștenirii există o serie de **excepții**:

a) **pasivul succesoral** se divide de drept, cu anumite excepții, între moștenitori de la data deschiderii succesiunii. Astfel, potrivit art. 1155 alin. (1) NCC, moștenitorii universalși și cu titlu universal contribuie la plata datoriilor și sarcinilor moștenirii proporțional cu cota succesorală care îi revine fiecăruia, iar potrivit alin. (2), creditorii ale căror creanțe provin din conservarea sau din administrarea bunurilor moștenirii ori s-au născut înainte de deschiderea moștenirii pot cere, înainte de partajul succesoral, să fie plătiți din bunurile aflate în indiviziune.

Regula divizării de drept a pasivului succesoral nu se aplică dacă [art. 1155 alin. (3) NCC]:

– obligația este indivizibilă;

– obligația are ca obiect un bun individual determinat ori o prestație determinată asupra unui astfel de bun;

– obligația este garantată cu o ipotecă sau o altă garanție reală, caz în care moștenitorul care primește bunul afectat garanției va fi obligat pentru tot, însă numai în limita valorii aceluși bun, iar participarea sa la restul pasivului moștenirii se reduce corespunzător;

– unul dintre moștenitori este însărcinat, prin titlu, să execute singur obligația. În acest caz, dacă titlul îl reprezintă testamentul, scutirea celorlalți moștenitori constituie o liberalitate, supusă reducțiunii dacă este cazul;

b) **retransmiterea succesorală**. Potrivit art. 1105 NCC, în caz de retransmitere succesorală, fiecare succesori care vine la moștenire prin retransmitere succesorală exercită dreptul de opțiune succesorală separat, fiecare pentru partea sa, dar în cadrul termenului de opțiune succesorală aplicabil autorului său. În acest caz, ne aflăm în prezența unei excepții de la caracterul indivizibil al transmisiunii moștenirii, întrucât, cu privire la aceeași cotă-parte din succesiune (respectiv cota-parte pe care a dobândit-o transmitătorul), succesorii care vin prin retransmitere la succesiunea lui

[1] M. ELIESCU, *Transmisiunea și împărteala moștenirii în dreptul RSR*, Ed. Academiei, București, 1966, p. 306 și 327; FR. DEAK, *op. cit.*, p. 30; D. MACOVEI, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Fundației „Chemarea”, Iași, 1993, p. 10.

de cuius pot opta diferit, unii pot accepta, iar alții pot renunța. Practic, în locul unui singur drept de opțiune succesorală cu privire la moștenirea lui *de cuius* (cel al transmitătorului), se nasc mai multe drepturi de opțiune succesorală cu privire la aceeași moștenire, corespunzătoare cotei convenite celor care vin prin procedeul retransmiterii succesorală;

c) o altă excepție de la principiul indivizibilității transmisiunii moștenirii este reglementată de art. 13 alin. (2) din Legea nr. 18/1991 a fondului funciar, republicată^[1], potrivit căruia calitatea de moștenitor este recunoscută și persoanelor care nu au acceptat moștenirea lăsată de fostul proprietar în termenul prevăzut de Codul civil, întrucât terenurile nu s-au găsit în circuitul civil, dar care au adresat, în termen, comisiei constituite în acest sens cerere de reconstituire a dreptului de proprietate. Prin urmare, acești moștenitori au fost **repuși de drept în termenul de opțiune succesorală** și au fost **considerați acceptanți ai moștenirii prin cererea adresată comisiei**^[2]. Moștenitorii care nu au depus cerere nu beneficiază de dispozițiile legii, chiar dacă au acceptat succesiunea în termenul prevăzut de dreptul comun. De asemenea, aceste dispoziții legale nu sunt aplicabile persoanelor care anterior au renunțat expres la moștenire;

d) o altă excepție de la acest principiu este conținută de art. 5 alin. (4) din Legea nr. 112/1995 pentru reglementarea situației juridice a unor imobile cu destinația de locuințe, trecute în proprietatea statului^[3]. În baza acestui articol, **moștenitorii fostului proprietar al imobilului sunt socotiți de drept acceptanți ai succesiunii** de la data depunerii cererii pentru restituirea în natură a locuinței;

e) o altă excepție de la principiul indivizibilității transmisiunii moștenirii este conținută de art. 4 alin. (2) și (3) din Legea nr. 10/2001 privind regimul juridic al unor imobile preluate abuziv în perioada 6 martie 1945 - 22 decembrie 1989, republicată^[4]. Astfel, succesibilii care, după data de 6 martie 1945, nu au acceptat moștenirea sunt **repuși de drept în termenul de acceptare a moștenirii** pentru

[1] M. Of. nr. 1 din 5 ianuarie 1998.

[2] P. PERJU, *Discuții în legătură cu unele soluții privind drepturile reale, pronunțate de instanțele judecătorești din județul Suceava, în lumina Legii nr. 18/1991*, în *Dreptul* nr. 5/1992, p. 26-28.

[3] M. Of. nr. 279 din 29 noiembrie 1995.

[4] M. of. nr. 798 din 2 septembrie 2005.

bunurile care fac obiectul legii. Cererea de restituire are valoare de acceptare a moștenirii pentru bunurile a căror restituire se solicită^[1].

Secțiunea a 3-a. Deschiderea moștenirii

§1. Preliminarii

16. Deschiderea succesiunii este consecința juridică firească a încetării din viață a unei persoane fizice. Totodată, deschiderea moștenirii marchează încetarea calității de subiect de drept a persoanei despre a cărei moștenire este vorba și transmiterea patrimoniului succesoral către succesibili.

Potrivit art. 954 NCC, moștenirea unei persoane se deschide **în momentul decesului** acesteia. Prin urmare, elementul declanșator al deschiderii succesiunii este moartea persoanei fizice, fie constatată prin examinarea cadavrului, fie pronunțată prin hotărâre judecătorească declarativă de moarte. Rezultă că o persoană fizică în viață nu poate să transmită o moștenire, cu alte cuvinte, nu poate să fie moștenită (*nulla est viventis hereditas*). Actele juridice încheiate anterior deschiderii succesiunii de către eventualii succesori cu privire la eventualele bunuri pe care le-ar culege din masa succesorală sunt lovite de **nulitate absolută** (art. 956 NCC).

Așa fiind, înainte de momentul deschiderii moștenirii nu se poate vorbi nici despre moștenitori și nici despre masă succesorală, atât cercul persoanelor îndreptățite să moștenească și dreptul lor de a accepta sau de a renunța la moștenire^[2], cât și componența masei succesurale urmând să se stabilească după acest moment. De asemenea, nu putem vorbi despre moștenire în cazul persoanei fizice care a fost declarată judecătorește dispărută, întrucât, potrivit art. 53 NCC, persoana dispărută este prezumată a fi în viață. Succesiunea dispărutului se va deschide abia în momentul declarării judecătorești a morții acestuia.

^[1] I. ADAM, *Legea nr. 10/2001. Regimul juridic aplicabil imobilelor preluate abuziv în perioada 6 martie 1945 - 22 decembrie 1989*, Ed. All Beck, București, 2001, p. 76; I.C.C.J., s. civ. și de propr. int., dec. nr. 1591 din 2 februarie 2005, în *Dreptul nr. 4/2006*, p. 290.

^[2] A se vedea și FR. TERRÉ, Y. LEQUETTE, *Droit civil. Les successions. Les libéralités*, Ed. Dalloz, Paris, 1997, p. 37.

Din punct de vedere juridic, deschiderea moștenirii impune analizarea și stabilirea a două aspecte: data deschiderii succesiunii și locul deschiderii succesiunii.

§2. Data deschiderii succesiunii

2.1. Definiția și stabilirea datei deschiderii succesiunii

17. Data deschiderii succesiunii este momentul din timp (minutul, ora, ziua) care marchează încetarea calității de subiect de drept a persoanei fizice și transmiterea patrimoniului succesoral către propriii moștenitori. Potrivit art. 954 alin. (1) NCC, data deschiderii succesiunii **este concomitentă cu data decesului persoanei fizice.**

În legătură cu stabilirea datei deschiderii succesiunii, în practică se pot întâlni **două situații**: 1. sunt posibile examinarea fizică a cadavrului persoanei decedate și determinarea datei decesului; 2. persoana a decedat într-o împrejurare care face de presupus decesul sau a trecut o perioadă îndelungată de la data ultimelor știri despre ea și se poate presupune decesul.

În prima situație, stabilirea datei deschiderii succesiunii este simplă. În baza Legii nr. 119/1996 privind actele de stare civilă, republicată^[1], autoritatea administrației publice locale în a cărei circumscripție teritorială s-a produs decesul va elibera actul de deces pe baza certificatului medical constatator al decesului. Data deschiderii succesiunii va fi data trecută în cuprinsul certificatului de deces.

În a doua ipoteză, când nu se poate face o examinare fizică a cadavrului, iar decesul nu se poate constata în mod direct, data decesului va fi data stabilită de către instanța de judecată pe baza probatoriului administrat. Certificatul de deces se va completa pe baza hotărârii judecătorești, rămasă definitivă. Potrivit art. 52 NCC, data decesului celui declarat mort este data pe care hotărârea judecătorească rămasă definitivă a stabilit-o ca fiind aceea a morții. Dacă hotărârea nu arată și ora morții, se socotește că cel declarat mort a încetat din viață în ultima oră a zilei stabilite ca fiind cea a morții. În lipsa unor indicii îndestulătoare, se va stabili că cel declarat mort a încetat din viață în ultima oră a celei din

[1] M. Of. nr. 339 din 18 mai 2012.

urmă zile a termenului prevăzut de art. 49 sau art. 50^[1] NCC, după caz.

Instanța judecătorească poate **rectifica data morții** stabilită prin hotărâre judecătorească, dacă se dovedește că nu era posibil ca persoana declarată moartă să fi decedat la acea dată. În acest caz, data morții este cea stabilită prin hotărârea de rectificarea [art. 52 alin. (2) NCC]. Dacă persoana declarată decedată reapare sau, ulterior declarării morții prin hotărâre judecătorească, se descoperă certificatul de deces, se poate cere în instanță, oricând, anularea hotărârii declarative de moarte.

Data decesului stabilită în condițiile de mai sus nu trebuie confundată cu data rămânării definitive a hotărârii judecătorești declarative de moarte (care este ulterioară)^[2].

Persoana care pretinde moștenirea sau anumite drepturi asupra moștenirii în baza chemării legii sau în baza unui testament va trebui să dovedească atât faptul juridic al decesului, cât și data la care acesta s-a produs (uneori este necesar să se stabilească și ora ori chiar minutul la care s-a produs decesul – de exemplu, în cazul persoanelor cu vocație succesorală reciprocă decedate în aceeași împrejurare, este important să se stabilească ora sau minutul morții pentru determinarea capacității lor succesoriale).

[1] Conform art. 49 NCC, „(1) În cazul în care o persoană este dispărută și există indicii că a încetat din viață, aceasta poate fi declarată moartă prin hotărâre judecătorească, la cererea oricărei persoane interesate, dacă au trecut cel puțin 2 ani de la data primirii ultimelor informații sau indicii din care rezultă că era în viață.

(2) Dacă data primirii ultimelor informații sau indicii despre cel dispărut nu se poate stabili cu exactitate, termenul prevăzut în alin. (1) se socotește de la sfârșitul lunii în care s-au primit ultimele informații sau indicii, iar în cazul în care nu se poate stabili nici luna, de la sfârșitul anului calendaristic”.

Art. 50 NCC prevede că „(1) Cel dispărut în împrejurări deosebite, cum sunt inundațiile, cutremurul, catastrofa de cale ferată ori aeriană, naufragiul, în cursul unor fapte de război sau într-o altă împrejurare asemănătoare, ce îndreptățește a se presupune decesul, poate fi declarat mort, dacă au trecut cel puțin 6 luni de la data împrejurării în care a avut loc dispariția.

(2) Dacă ziua în care a intervenit împrejurarea când a avut loc dispariția nu poate fi stabilită, sunt aplicabile, în mod corespunzător, dispozițiile art. 49 alin. (2).

(3) Atunci când este sigur că decesul s-a produs, deși cadavrul nu poate fi găsit sau identificat, moartea poate fi declarată prin hotărâre judecătorească, fără a se aștepta împlinirea vreunui termen de la dispariție”.

[2] A se vedea G. BOROI, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 483.